

TÖRZSOLVASÓK — OLVASÓHULLÁMZÁS

Ha egy könyvtár már elérte, hogy a lakosság 18—20%-a olvasó, akkor erősen meg kell küzdenie minden újabb olvasói százalékkért. Az olvasók számának, összetételének elemzése során azonban az is kiderül, hogy egy könyvtár összes olvasóinak csak kb. 60%-a marad meg évről évre rendszeres olvasónak, és 40% az évenkénti cserélődés, ami elég tekintélyes nagyságú olvasóhullámzást jelent a könyvtár életében. A tartalmasabb olvasószolgálati munka megkívánja, hogy alaposabban nézzünk utána és elemezzük az olvasók lemorzsolódásának okait.

Csaknem másfél éve foglalkoztat bennünket az olvasóhullámzás problémája. Először a Siófoki Járási Könyvtárban derült ki, hogy az 1958. december 31-1 1331 főnyi olvasólétszámból 1961. december 31-én csak 914 olvasó volt meg (68%). Három év alatt elmaradt 417 olvasó, helyettük megegyeszer ennyi új olvasó iratkozott be a könyvtárba. A Marcali Járási Könyvtár 1959. évi 794 olvasójából 1960-ban 445, majd ebből 1961-ben csak 324 olvasó iratkozott be újra, vagyis két esztendő alatt több mint felére csökkent a rendszeresen olvasók száma.

A megyei könyvtár olvasószolgálatára 1962. októberében megállapította, hogy az 1961-ben beiratkozott 3132 olvasó közül kb. 7—800 nem újította meg tagságát 1962-ben. Helyettük erre az időszakra ugyanennyi új olvasó iratkozott be. Felvetődött a kérdés: mi van a régi olvasókkal, miért nem iratkoztak be ebben az évben? Hogy a választ megtudjuk, levelet küldtünk ki 305, tagságát meg nem újító felnőtt olvasónak. Kb. 4—500 középiskolás tanulónak nem küldtünk levelet, mert azok elköltöztek a városból. A levélben a kimaradás okai iránt érdeklődtünk:

1. Nem kapta meg a kért könyvet?
2. A kiszolgálás nem volt kielégítő?
3. Másik, lakásához közelebbi könyvtárból olvas?
4. Nincs ideje olvasni?
5. Csak egy könyvért iratkozott be a könyvtárba?
6. Egyéb okok?

A 305 kiküldött kérdőívre 142-en válaszoltak, 33 ismeretlen helyre költözött és 130 nem reagált felhívásunkra.

A válaszok megoszlását az alábbiakban csoportosítjuk: nyolc olvasó nem kapta meg a kért könyvet, ebből öt megjegyezte, hogy műszaki könyvet nem kapott, és ennek alapján megállapította, hogy könyvtárunk műszaki könyvállománya hiányos. Egy olvasó a kiszolgálá-

lásra panaszkodott. Feltűnően sokan — 47-en — iratkoztak be az említett évben lakásukhoz közelebbi könyvtárba. Különösen az újonnan megnyílt cseri fiókkönyvtár — amely szabadpolcos — vonzotta az olvasókat. 21 volt olvasónk válaszolta — közelebbi indokolás nélkül —, hogy nincs ideje olvasni. A 6. kérdésre válaszoltak a legtöbben. Huszonegy volt olvasónk az „egyéb” rovatban megírta, hogy azért nem jár könyvtárunkba, mert továbbtanul és a legszükségesebb kötelező olvasmányokat megvásárolja. Tizenheten rendszeresen vásárolnak könyvet és a saját könyveiket olvassák. Tizennégyen nem indokolták meg, hogy miért maradtak ki könyvtárunkból. Három olvasó pedig csak egy meghatározott könyvért iratkozott be a könyvtárba. Tíz megkérdezett helyett hozzátartozóik válaszoltak, és válaszukban közölték, hogy volt olvasónk elköltözött a városból. Az egyéb okokra választ adók közül sokan azt is megírták, hogy a következő évben (1963-ban) ismét beiratkoznak a könyvtárba és kölcsönözni fognak.

A felhívás és kérdőív hatásaként a 305 volt olvasó közül 1963-ban 53-an ismét beiratkoztak könyvtárunkba, sőt három olyan új olvasó is jelentkezett, aki az elköltözött gyermeke, vagy hozzátartozója helyett lett könyvtárunk tagja.

A törzsolvasók számának alakulásáról és az olvasók hullámzásáról hasonló felmérést falusi könyvtárakban is végeztünk, ahol ugyancsak 60, illetve 40%-os arányt állapítottunk meg. A falusi könyvtárakban ez a probléma még több gondot okoz, mert itt lényegesen kevesebb az elköltözők száma, mégis sokkal nagyobb a csak egy évig és csak egy-két könyvet olvasók száma.

Ezek után az első felvetődő kérdés volt: hol tartana egy-egy könyvtár, település olvasómozgalma, ha az évről-évre lemorzsolódó olvasóknak legalább 20%-át propaganda és nevelőmunkával meg tudnánk tartani rendszeres olvasónak? Mindjárt ki is tűztük a feladatot, hogy minden év március 31-ig, az első negyedév végére az elmúlt évi olvasók 75—80%-át újra visszahívjuk olvasónak, és könyvet adunk a kezükbe.

Az 1963. évi I. negyedévi statisztika összesítésekor az elmúlt év végi olvasókhöz viszonyítva mégis csupán 72% lett az összes olvasói létszám, ráadásul ebből kb. 10—12% új olvasó volt. Tehát ismét a 60%-os törzsolvasói aránynál maradtunk. (Természetesen akadnak kis könyvtárak, ahol az elmúlt évi olvasók

csaknem 100%-át újra beírták, és ezek az olvasók olvasnak is, az ilyen esetek azonban csak kivételesek.)

Több évre visszamenőleg is csak azt állapíthattuk meg, hogy mindig 60% körül mozgott a törzsolvasók száma, így érthető, hogy nagy gondot okoz a rendszeresen olvasók számának növelése.

A törzsolvasók és az olvasói létszám növelése eredményesnek látszik, ha:

1. Az I. negyedévben a könyvtár fokozott és hathatós propagandamunkát fejt ki annak érdekében, hogy az előző évi beiratkozott olvasók túlnyomó többsége megújítsa tagságát. (A természetes lemorzsolódás kivételével, ami kb. 15—20%.)

2. Ha a könyvtár olvasószolgálatára körültekintően végzi az olvasóvá nevelést, és nagy figyelemmel kíséri az olvasók igényeinek fejlődését, ajánló tevékenységével fejleszti az olvasási készséget és az igényeket.

Az eredményes propagandamunkával kapcsolatban megfigyeltük, hogy nem sok sikere van a sablonosan elkészített és kiküldött „visszahívó lapoknak”, mert azokra csak nagyon kevesen térnek vissza a könyvtárba. Viszont amikor olyan sokszorosított visszahívót készítetünk 250 példányban, amelyben 10—12 legújabb művet annotálva ajánlottunk, jobb eredmény született, mert 50—60 volt olvasónk tért vissza, és kérte a jegyzékben ajánlott egyik vagy másik könyvet. Közülük nem egy köszönte meg, hogy felhívtuk figyelmét az olvasásra, és elmondta azt is, hogy miért hiányzott néhány hónapig.

Az olvasóvá nevelésnél még nagyobb probléma a továbbtanulók megtartása, különösen, ha azt vesszük figyelembe, hogy nem egy megkérdezett olvasónktól kaptuk a következő választ: „nem érek rá, mert tanulok”. Mivel tanul, nem kell olvasnia, vagy a könyvtár nem tudja segíteni tanulmányában? (Dolgozók isko-

lájába, levelező oktatásra, marxizmus—leninizmus esti egyetemre járókról, szakoktatásban részt vevő felnőttekről van szó.)

Olvasószolgálatunk ezen is segíteni akart, amikor 1962. őszén a dolgozók iskolájának és a vezetők továbbképzésének tananyagához elkészítette és kiadta a kötelező és ajánlott olvasmányok jegyzékét, felhívta figyelmüket arra, hogy a jegyzékben szereplő műveket megkaphatják a könyvtárban. Azonban szervezési hiba folytán a jegyzékeket az igazgatók kapták meg, akik elfelejtették továbbadni a tanulóknak. E tapasztalatunk szerint a hallgatókhoz közvetlenül kell eljuttatni az ilyen felhívásokat. A könyvtárnak szoros kapcsolatot kell tartania a művelődésügy minden ágával, a pedagógusokkal, hogy megfelelő módon és alkalmas könyvvállománnyal álljon rendelkezésre a tanulás segítésében. A könyvtár sok felnőtt olvasót hozzásegített ahhoz, hogy továbbtanuljon, épp ezért a továbbtanulásban is meg kell találnia az eszközt, hogy folyamatosan segíthesse.

A szakmai képzéshez is sok segítséget nyújthat a könyvtár, ha ajánlja a témával foglalkozó irodalmat. Az elmúlt télen az egyhetes mezőgazdasági szaktanfolyamok többségének színhelyén rendeztünk könyvkiállításokat és kölcsönzéseket, melyek eredményeként számos új olvasóval gyarapodott a könyvtárak taglétszáma. Ezzel a módszerrel nemcsak a szakmai képzésre tudtuk felhívni a figyelmet, hanem az eddig csak egy-két könyvet olvasók, vagy csak néhány hónapig olvasók kezébe is könyvet adtunk.

Az eddigi felmérések eredménye azt bizonyítja, hogy érdemes a kérdéssel foglalkozni, még akkor is, ha egyelőre nem látjuk teljesen tisztán a legjobb könyvtári eszközöket, amelyekkel eredményesen növelhetjük a rendszeresen olvasók számát.

Magyar Józsefné — Szita Ferenc

A MAROSVÁSÁRHELYI Teleki-Bolyai könyvtárt 157 évig a nappali világitáson kívül semmiféle fénnel nem világították és egyáltalában nem fűtötték. Ennek oka a könyvtár alapítójának Teleki Sámuelnek végrendeletben lefektetett kikötése volt. Az alapító ugyanis így akarta megvédeni a tűzveszélytől az itt őrzött 50 000 kötetet. A maga nemében egyedülálló, ritka értékű könyvtár 57 „unikumot” tartalmaz. A gyűjtemény legrégebb könyve — Galeotto Marzio írása az emberről — 1476-ban Iacobus Rubens mester velencei műhelyében készült.

Teleki Sámuel idejében a kemencék és gyertyák tüze gyakran okozott pusztító tűzvészt. Napjainkban a tilalom már értelmét veszítette, és ezért korszerű fűtési és világítási berendezésekkel szerelték fel a könyvtárt. (N. G.)